

DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO SANDAS

Dalyko pavadinimas	Mokslo kryptis (šaka) kodas	Fakultetas	
Žurnalistikos istorija	Komunikacija ir informacija 08S	Komunikacijos	
Studijų būdas	Kreditų skaičius	Studijų būdas	Kreditų skaičius
Paskaitos		Konsultacijos	2 ECTS
Individualus	5 ECTS	Seminarai	

Dalyko anotacija

Dalyko tikslas – išnagrinėti žiniasklaidos sistemos ir jos modelių kismą esminiais istorinės raidos laikotarpiais. Uždavinys – pasirinkus laikotarpį ir apibrėžtą žurnalistikos funkcionavimo problemą išsiaiškinti jos priežastis ir pasekmes.

Dalykas, atsižvelgiant į visuomenei reikšmingą politinę, socialinę, kultūrinę žiniasklaidos funkciją, aprėpia laikotarpį nuo 1787 iki XXI a. pr., pateikiant esminę raidos problematiką. Lietuvos žurnalistikos istorija yra nagrinėjama tarptautinės žiniasklaidos patirčių kontekste. Unikalūs žurnalistikos skirtumai išryškunami iliustruojant reikšminiais visuomenei atvejais, į kuriuos siūloma įsigilinti. Atsižvelgiant į pamatinį žurnalistikos veiklos veiksnį – spaudos ir valdžios santykius, istorinės žurnalistikos raidos tendencijos skirstomos pagal požymius, kurie geriausiai leidžia jas apibūdinti: t.y. žurnalistikos kaip socialinio instituto ir jos sistemos susiformavimas ir raida; žurnalistų profesijos ypatumai ir žurnalistikos samprata materializuojant spaudos laisvės idėją. Šie požymiai parodo ir žurnalistikos įtaką kultūrai, viešajai etikai, idėjų pripažinimui.

Laikotarpis nuo „ketvirtosios valdžios“ apibrėžimo (XVIII a., Edmundas Burke, 1787) iki žurnalistų profesijos atsiradimo yra žiniasklaidos modelių ir išryškėjančių žurnalistikos sistemos veiksmų (XIX – XX a.) susiformavimo laikas. Studentas gali pasirinkti jo doktorantūros studijoms naudingiausią laikotarpį, skyrių ir aspektą. Pasirinkus, suteikiama informacija apie papildomus literatūros šaltinius ir studijų metodus.

I. Socialinis periodinės spaudos instituto atsiradimas ir žiniasklaidos sistemos susikūrimas.

1. Įvadas. Žurnalistikos istorija: dokumento, socialinio konflikto, kultūros reiškinių studijos. Antikinės kultūros kritikuoti valdžias priemones, tradicija, šaltiniai.

Politinė kronikų publicistikos ir pranešimų funkcija greta Valdovo ir Bažnyčios. Trys civilizacijos idėjos ir spaudos laisvės filosofija Vakarų Europoje XVII a. (John Milton: Areopagitica). Vilniaus universitetas: pirmojo laikraščio vaidmens trūkumai.

2. Socialinių, ekonominių ir politinių pokyčių prielaidos žiniasklaidos sistemai susiformuoti XIX a. II p. JAV ir Europoje: žiniasklaidos kaip verslo subjekto atsiradimas; teorinė periodinės leidybos, žurnalistų profesijos ir žurnalistinės veiklos atskyrimo nuo politinio pavaldumo ir tiesioginių politinių įtakų charakteristika. Tiriamoji žurnalistikos rūšis: visuomenės ir valdžios konflikto priežastys jai atsirasti JAV. Žurnalistikos mokyklos atsiradimas Europoje. Žurnalistika kaip mokslo ir studijų objektas: žurnalistikos ir medijų teorijos ištakos. Politinė žiniasklaida ("partisan press") – politinės komunikacijos veiksnys.

3. Spaudos draudimų Rusijos imperijoje metodai, priežastys, aplinkybės ir pasipriešinimo procesas XVIII – XIX a. Originali lietuvių periodika Mažojoje Lietuvoje: probleminė nacionalinio tapatumo, socialinių konfliktų tematika Vinco Kudirkos (1858–1899) „Tėvynės varpuose“. Lyginamoji „Varpo“ ir „Aušros“ charakteristika žurnalistiniu aspektu (V. Kudirkos kritika „Aušrai“). Politinių draudimų pasekmės ir jų reikšmė Lietuvos periodinės spaudos raidoje XIX–XX a. pr.: pasipriešinimo publicistika ir jos lyderiai, kontrabandinė, oficialioji, alternatyvioji ir pagrindinė žiniasklaida. Profesionaliosios lietuvių žurnalistikos formavimosi aplinkybės XX a.

4. XX a. žiniasklaidos vaidmenys tarp dviejų pasaulinių karų: sinoniminė „propagandos“ ir

„žurnalistikos“ terminų vartojimo problema. Žurnalistikos ir politikos sąveika spaudos laisvės sampratos aspektu JAV, SSRS, Europos valstybėse; 6 žodžio ir spaudos laisvės mėnesiai Lietuvos Respublikoje.

5. SSRS propagandos ir agitacijos sistema – komunistinio modelio atvejis. Vyriausiųjų redaktorių – nomenklatūros pareigūnų funkcijos ir vaidmenys. Sovietinio periodo Lietuvos žiniasklaidos sistemos ypatumai. Propaganda, cenzūra, savicenzūra ir sovietinės spaudos funkcijos. Pirmieji žiniasklaidos vaidmens vertinimai spaudos laisvės kontekste ir socialinės atsakomybės teorija: Roberto M. Hutchinso Spaudos laisvės komisijos (JAV) išvados dėl žiniasklaidos ir žurnalistų atsakomybės visuomenėje (1947). Kritikiški išvadų komentarai.

6. Legalioji ir nelegalioji spauda nacistinės okupacijos metais. Alternatyvūs informacijos kanalai gimtąja kalba. Pagrindinės spaudos vaidmuo partizaniniame pasipriešinime (1944–1953 m.), jos ypatumai ir raida. Savilaidos reiškinys, jo atsiradimo priežastys. Periodinė savilaida – atsakas sovietinei propagandai. „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ ir jos vaidmuo žiniasklaidos raidoje.

7. Vaizdo žurnalistikos funkcionalumas: fotografijos (XIX a.) virsmas fotožurnalistika (XX a.). Televizijos technologijų įtaka žiniasklaidos sistemai, profesijai ir viešosios nuomonės sampratai nuo XX a. vidurio. Lietuvos televizijos įsteigimas ir kaita visuomeninio transliuotojo link.

8. Sąjūdžio spaudos atsiradimas. Sąjūdžio įvykiai oficialiojoje spaudoje. Paskutiniai sovietų valdžios bandymai kontroliuoti žiniasklaidą. XX a. pradžios ir XX a. pabaigos sąjūdžių Lietuvoje palyginamoji charakteristika spaudos laisvės aspektu: pirmojo dienraščio „Vilniaus žinios“ (1905) ir „Sąjūdžio žinių“, „Atgimimo“ funkcijos. Komunistinio modelio kaita Vidurio ir Rytų Europoje XX a. pab. (Lietuvos arba pasirinktinai atvejis: oficialiosios žiniasklaidos turinio, statuso, įtakos kaita).

9. Spaudos laisvės, pasaulėžiūros ir žiniasklaidos verslo ryšys Lietuvoje ir Europoje: jų įtaka periodinės raidos plėtrai (XVIII–XXI a.). Žurnalistikos kaip dokumento vaidmuo istorijos moksle. Žurnalistikos kritika formuojant viešąją erdvę (Prancūzijos karininko Alfredo Dreyfuso byla kaip totalitarizmo ištakų liudijimas: žurnalistikos antisemitizmo ir šališkumo atvejis).

10. Žurnalistikos rūšių formavimosi prielaidos: nuo informacinės link analitinės. Tiriamosios žurnalistikos tradicija JAV ir Europoje aplinkybės; Rusijos tiriamoji žurnalistika XX a. pab. – XX a. pr. Reportažinės žurnalistikos plėtra atsirandant radijui ir televizijai. Literatūrinės žurnalistikos funkcionalumas (žurnalisto įspūdžio reikšmė: nuo Danielio Defo iki Johno Steinbecko, nuo Jurgio Savickio (slp. Rimošius, 1890–1952) iki Ryszardo Kapuscinskio).

11. XX amžiaus pab. – XX a. pr. Lietuvos visuomenės informavimo priemonės ir jų santykis su pasaulio masinės komunikacijos sistemomis. Skaitmeninės žurnalistikos pradžia (1999).

II. Kūrybinis žurnalisto profesijos pradas ir visuomeninis vaidmuo.

12. Žurnalisto darbo metodologija: interviu metodo ir interviu žanro atskyrimas XX a. I pusėje. Orianos Fallaci interviu fenomenas (XX a. pab.).

13. Žurnalistas – tyrėjas yra demaskuotojas. Autorinių tyrimų metodų suformavimas (Vokietija: Günter Wallraff (WallraffLex); Rusija: Jurijus Ščechočichinas, Ana Politkovskaja – mirties istorijos). Pulicerio premijos JAV ištakos, tikslai, tradicija: žurnalisto Walter Duranty apdovanojimo už publikacijas iš SSRS (1932) kritika; Jack Kelley (2002) apdovanojimo gražinimas.

14. Antiamerikietišku veiklų tyrimo komitetas 1947–1975 (House Un-American Activities Committee) ir „juodieji sąrašai“ medijų asmenims. Politinės ideologijos raiška SSRS žiniasklaidoje stalinizmo, „atšilimo“ laikotarpiais; paslėptoji antisemitizmo raiška SSRS brežnevinio laikotarpio medijose.

15. Slapyvardžio vartojimo priežastis ir vaidmuo žurnalisto karjeroje (Lietuvos žurnalistikoje: spaudos draudimo, Nepriklausomos Lietuvos, pasipriešinimo (partizanų) spaudos laikotarpiais). Teisinio žurnalisto statuso kismas Lietuvoje per 100 metų laikotarpį.

III. Spaudos laisvės idėjos materializavimas (tarp filosofijos ir įstatymų leidybos XIX a. –

XX a.).

16. Johno Stuardo Millo spaudos laisvės / laisvės principai.

17. Kultūros žurnalo (kultūros laikraščio) vaidmuo Vakarų Europoje (XIX a.): literatūros kritikos ir pasaulėžiūros idėjų brendimas; konservatyvizmo, liberalizmo, marksizmo idėjų sąveika su kultūros žurnalistika. „Naujosios Romuvos“ žurnalo ir sambūrio (organizacijos) reiškinys Lietuvoje 1931–1940. Juozo Keliuočio žurnalistikos teorijos principai.

18. Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių periodikos atsiradimo aplinkybės ir vaidmuo Lietuvos laisvės byloje (1940–1990); šiuolaikinės išėivijos elektroninė žiniasklaida – nacionalinės žurnalistikos raidos dalis.

19. Įstatymų leidėjų iniciatyva reglamentuoti periodiką XX amžiaus pirmoje pusėje (1919, 1935) ir informacijos (žurnalistikos) laisvės atspindėjimas Lietuvos teisės aktuose XX amžiaus pabaigoje (1996).

20. Idėjų ir politinių programų atspindėjimas Lietuvos periodikoje 1900–1905, 1917–1940, 1989–2004 metais. „Išeitos tiesos“ (Post-Truth) teorijos atsiradimas 1992–2004. Medijų ir valdžios konflikto kaita lyginamuoju požiūriu XX a. ir XXI a.

Pagrindinė literatūra

ALEKNONIS, Gintaras. *Lietuvos radijas: viena diena ir 80 metų*. Vilnius, 2006. 139 p.

Alfredas Dreifusas – manipuliacijų viešąja nuomone auka. *Žurnalistikos tyrimai*, t. 1.

Alma Mater, 1979: Lietuvos pogrindžio leidinys. Vilnius, 2009, p. 5–29.

BATŪRA, Romas. *Siekiant Nepriklausomybės: Lietuvos Sąjūdžio spauda 1988–1991 m.* T. 2. Vilnius, 2005.

BROWN Jr., RALPH S. The Commission on Freedom of the Press, A Free and Responsible Press: A General Report on Mass Communications, Newspapers, Radio, Motion Pictures, Magazines and Books. The Yale Law Journal, Vol. 57. (Yale Law School, 1948)

A Free And Responsible Press by The Commission On Freedom Of The Press. Publication date 1947. In: Digital Library of India, 2015.

GAŠKAITĖ-ŽEMAITIENĖ, Nijolė. *Partizanai apie pasaulį, politiką ir save: 1944–1956 m. partizanų spaudos publikacijos*. Vilnius, 1998. 712 p.

CONBOY Martin. *Journalism. A Critical History*. Sage Publications 2004.

DAPKUTĖ Daiva, KUIZINIENĖ Dalia. *Laisvas žodis laisvame pasaulyje: atviro žodžio mėnraštis „Akiračiai“*. 1968–2005 m. Versus Aureus, 2010.

Lietuvos katalikų bažnyčios kronika. T. 10. Čikaga, 1974–1992.

Lietuvos Laisvės Lyga: nuo „Laisvės šauklio“ iki nepriklausomybės. T. 1. Vilnius, 2004. 522 p.

Lietuvos radijas. 1926–2016. Faktai. Kūrėjai. Laidos. Vilnius: LRT, 2016.

FORDE Kathy Roberts. *Literary Journalism On Trial*. 2008

Medijos, žiniasklaida, žurnalistika tradicinėje ir tinklaveikos visuomenėje: monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012. 364 p.

MISIŪNAS, Remigijus. *Informacinių kovų kryžkelėse: JAV lietuvių informacinės kovos XIX a. pab.–1922 m.* Vilnius: Versus Aureus. 2004. 374 p. ISBN 9955601396.

MISIŪNAS, Remigijus. *Lietuva prieš LTSR*. Vilnius, 2007. 351 p.

Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988–1998). Vilnius, 2000. 280 p.

PEČIULIS, Žygintas. *Bokštą gaubianti paslaptis. Televizijos medijos radimasis Lietuvoje*. (The Secret Shrouding The Tower. The Emergence Of TV Media In Lithuania). Monografija. Vilniaus universiteto leidykla. 2018. 364 p.

PEČIULIS, Žygintas. *Iki ir po televizijos: žvilgsnis į XX amžiaus audiovizualinės masinės*

<i>komunikacijos fenomeną</i> . Vilnius, 2007. 256 p.			
PEČIULIS, Žygintas. Televizijos medijos sampratos formavimasis: tiesioginio eterio fenomenas. <i>Filosofija. Sociologija</i> , 2018. t. 29. Nr. 3, p. 195–202.			
PEČIULIS, Žygintas. Genesis of Public Broadcaster in Post-Soviet Society. Lithuanian Case. <i>Current Issues of Mass Communication</i> , 2015, Issue 18, p. 8–21.			
PEČIULIS, Žygintas. Lietuvos televizijos vaidybinės programos medijų adaptavimo ir konvergencijos aspektu (1957–1967). <i>Informacijos mokslai</i> , 2015, t. 71, p. 35–49.			
PEČIULIS, Žygintas. Sovietinės televizijos diskurso daugialypumas: oficialumo ir nuoširdumo drama. <i>Informacijos mokslai</i> , 2013, t. 63, p. 113–128.			
POLITKOVSKAJA Ana. Tik tiesa, nieko daugiau. V., 2012 [Nothing but the Truth, 2010]			
RAGUOTIS, Bronius. <i>Amerikos lietuvių periodinė spauda 1879–1919 m.</i> Marijampolė, 2003. 290 p.			
ŠTIKELIS, Stasys. <i>Eterio šviesa: nepriklausomos Lietuvos radijas 1919–1940 m.</i> Kaunas, 2001. 391 p.			
VASILIAUSKAITĖ, Vilma. <i>Tautinė ir liberalioji pagrindžio spauda Lietuvoje 1976–1981 m.</i> Vilnius, 2002. 112 p.			
VAIŠNYS, Andrius. <i>Naujosios Romuvos fotografija: dokumentas, organizacija, žurnalistika</i> . T. 1. Vilnius, 2007. 315 p.			
VAIŠNYS, Andrius. <i>Spauda ir valstybė 1918–1940: analizė istoriniu, teisiniu ir politiniu aspektu</i> . Vilnius, 1998. 238 p.			
VAITKŪNAS, Pranciškus. <i>Perspektyvos: Lietuvos pagrindžio periodinis leidinys: 1978–1981 m.</i> Vilnius, 2005. 926 p.			
Konsultuojančiųjų dėstytojų vardas, pavardė	Mokslo laipsnis	Pedag. vardas	Svarbiausieji darbai mokslo kryptyje (šakoje) paskelbti per pastaruosius 5 metus
Andrius Vaišnys	Dr.	Prof.	VAIŠNYS, Andrius. Rusijos propagandos praktika daro įtaką teoriniam komunikacijos modeliui = Russian propaganda practice affects the theoretical model of communication // <i>Informacijos mokslai</i> . Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla. 2016, T. 76, p. 7–25. ISSN 1392-0561. DOI: 10.15388/Im.2016.76.10379.
			VAIŠNYS, Andrius. Partija prieš / už žiniasklaidą, arba kai kurie politikos komunikacijos istoriniai ir aktualieji aspektai // <i>Žiniasklaidos atskaitingumas ir žurnalistų atsakomybė</i> : [monografija, skirta Pirmojo ir Antrojo Seimo pirmininko, valstybės veikėjo, publicisto ir redaktoriaus dr. Leono Bistro 125-osioms gimimo metinėms] / [sudarytoja ir mokslinė redaktorė Jolanta Mažylė]. Vilnius : UAB „Petro ofsetas“, 2016. p. 9–25. ISBN 9789955198048. eISBN 9789955198031.
Žygintas Pečiulis	Dr.	Prof.	PEČIULIS, Žygintas. <i>Bokštą gaubianti paslaptis. Televizijos medijos radimasis Lietuvoje</i> . (The Secret Shrouding The Tower. The Emergence Of TV Media In Lithuania). Monografija. Vilniaus universiteto leidykla. 2018. 364 p.
			PEČIULIS, Žygintas. Televizijos medijos sampratos formavimasis: tiesioginio eterio fenomenas. <i>Filosofija. Sociologija</i> , 2018. T. 29. Nr. 3, p. 195–202.

		<p>PEČIULIS, Žygintas. Insights into the television in French sources from 1940 to 1960. <i>ESSACHESS – Journal for Communication Studies</i>, 2018, t. 11, nr. 1 (21), p. 177–195.</p> <p>PEČIULIS, Žygintas. Digital era: from mass media towards a mass of media. <i>Filosofija. Sociologija</i>, 2016, t. 27. nr. 3, p. 238–246.</p> <p>PEČIULIS, Žygintas. Politikų įtaka kuriant Lietuvos visuomeninio transliuotojo modelį. <i>Agora</i>. 2015, nr. 3, p. 69–91. Prieiga per internetą: http://ejournals.vdu.lt/index.php/agora/article/view/496/426.</p> <p>PEČIULIS, Žygintas. Genesis of Public Broadcaster in Post-Soviet Society. Lithuanian Case. <i>Current Issues of Mass Communication</i>. 2015, Issue 18, 2015, p. 8–21.</p> <p>PEČIULIS, Žygintas. Lietuvos televizijos vaidybinės programos medijų adaptavimo ir konvergencijos aspektu (1957–1967). <i>Informacijos mokslai</i>, 2015, t. 71, p. 35–49.</p>
<p>Patvirtinta Socialinių mokslų srities Komunikacijos ir informacijos krypties Doktorantūros komitete 2019 m. lapkričio 4 d., protokolo Nr. 160000-KI-212.</p>		
<p>Komiteto pirmininkė prof. dr. Aušra Navickienė</p>		